

Марчук Анна Павлівна

*Головний економіст відділу виконання бюджету
департаменту фінансів Тернопільської облдержадміністрації,
аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОСТІ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: ПЕРЕШКОДИ НА ШЛЯХУ РЕФОРМИ

Запровадження змін у сферах бюджету, оподаткування, територіальної організації влади та розподілу повноважень між рівнями управління можна узагальнити в один реформаційний пакет – «децентралізація». По праву її можна вважати ключовою реформою, без якої подальші дерегуляції практично неможливі, адже практично усі процеси, стосуються економіки, соціальної сфери, інвестиційної діяльності чи то енергозбереження, пов'язані з ефективністю розподілу повноважень та бюджетних ресурсів.

Коротко кажучи, під децентралізацією розуміють передачу повноважень та фінансових ресурсів від державних органів до органів місцевого самоврядування.

Ключовою метою реформи місцевого самоврядування, що розгортається в Україні, є забезпечення його відносної організаційної, правової, економічної та фінансової самостійності, а також високого рівня бюджетної самодостатності, що виражається в спроможності самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати пріоритетні питання місцевого значення. Нарощування ресурсної бази місцевих бюджетів передбачає не лише передачу на законодавчому рівні додаткових джерел надходжень, але й мобілізацію внутрішніх резервів територій.

У процесі децентралізації в Україні сформувалась нова повноцінна ланка бюджетної системи та елемент місцевого самоврядування – об'єднані територіальні громади. Варто зауважити, що на сьогоднішній день реформа нашоухується на ряд організаційних перешкод, а об'єднання громад відбувається подекуди ситуативно та за відсутності єдиного системного підходу.

На шляху до забезпечення бюджетної самостійності місцевих бюджетів реформа органів місцевого самоврядування передбачає об'єднання територіальних громад у напрямку укрупнення. Це пояснюється тим, що роками лєвова частка ресурсів бюджетів сільських

рад витрачалась на утримання управлінського апарату, а про реалізацію проектів місцевого розвитку не велося й мови. Фактично, навіть наділення додатковим ресурсом дрібних сільських рад не забезпечить їх спроможності, тому, враховуючи позитивний європейський досвід, пріоритетом реформи є спонукання територіальних громад до об'єднання.

Законодавчо закріплено, що об'єднання громад відбувається відповідно до Перспективного плану формування територій громад. Підготовка Перспективного плану здійснюється на основі об'єктивних розрахунків бюджетних, економічних та інших показників, та визначає найбільш вдалі конфігурації об'єднання з метою утворення спроможних громад.

Однак, перспективний план не є догмою, і фактичні конфігурації об'єднання зазвичай відрізняються від тих, що визначені попередніми розрахунками фахівців.

Значно серйозніший вплив на фактичне утворення громад несуть людський фактор та політичний аспект, що виражаються в об'єднанні на основі особистих симпатій між очільниками рад чи жителями сіл, а також подекуди супротив об'єднанню чинять посадовці, що не бажають втрачати своїх посад та привілеїв. Через це часто нівелюється основна мета реформи – створити справді спроможне та самодостатнє місцеве самоврядування, та зводяться нанівець результати роботи спеціалістів та експертів реформи.

Відповідно до ст.140 Конституції України «місцеве самоврядування є правом територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання ... самостійно вирішувати питання місцевого значення» [1]. Таке право реалізується «територіальною громадою ... як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування: сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи». Згідно з п. 3 ч. 1 ст. 7 Бюджетного кодексу України місцеві бюджети в Україні є самостійними [2]. Отже, постаючи як новий елемент місцевого самоврядування та бюджетної системи, об'єднані територіальні громади виходять з підпорядкування районним органам влади та розпочинають процес формування своїх власних виконавчих органів. А відповідно до ст.11 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» ними є «виконавчі комітети, відділи, управління та інші створювані радами виконавчі органи» [3].

Пунктом 36 ч. 1 ст. 2 Бюджетного кодексу України визначено, що місцевим фінансовим органом є установа, що відповідно до законодавства України здійснює функції з складання, виконання місцевих бюджетів,

контролю за витрачанням коштів розпорядниками бюджетних коштів, а також інші функції, пов'язані з управлінням коштами місцевого бюджету.

Одночасно передбачено, що на період формування фінансових органів новостворених територіальних громад, їм дозволено здійснювати передачу видаткових повноважень у соціальній сфері, разом із відповідними трансфертами, на фінансування із районних бюджетів.

У 2016 році в Тернопільській області вступили в свої повноваження 26 об'єднаних територіальних громад. Зауважимо, що повноваження на фінансування закладів освіти та охорони здоров'я (та інших), що розташовуються на їх території, переважною більшістю громад передавались на фінансування районним бюджетам із відповідною передачею трансфертів, одержаних з державного бюджету (табл. 1). Більш ніж половина громад здійснювали передачу видатків на 3-6 місяців, однак 11-ма об'єднаними громадами повноваження у сфері охорони здоров'я були передані на весь 2016 рік. У 2017 році ці ж громади (за винятком трьох), а також новоутворені в поточному році, знову ж передали трансферти на фінансування закладів освіти та охорони здоров'я районним бюджетам.

Це вказує на негативні тенденції у бажанні та готовності органів місцевого самоврядування набувати диктованої децентралізацією самостійності. Так, деякі громади не зацікавлені у якнайшвидшому формуванні своїх виконавчих органів та перейнятті на свою відповідальність передбачених законом повноважень. Відтак, дуже гостро постає питання ефективного кадрового забезпечення новостворених об'єднаних територіальних громад. Майбутні працівники громад потребують навчання, підвищення кваліфікації чи перекваліфікації, адже процес планування та безпосереднього забезпечення життєдіяльності громади, підготовка до реалізації інфраструктурних проектів, ефективного використання бюджетних коштів потребують відповідного рівня підготовки.

Також вважаємо за необхідне на державному рівні забезпечити організаційно-консультативну допомогу об'єднаним територіальним громадам для прискорення процесу формування їх виконавчих та фінансових органів, головних розпорядників бюджетних коштів.

Обсяг освітньої та медичної субвенції, переданої об'єднаними територіальними громадами районним бюджетам у 2016 році, тис. грн. [4]

Назва об'єднаної територіальної громади	Освіта		Охорона здоров'я	
	обсяг коштів, що передається з бюджету отг	в т.ч. за рахунок субвенції з держбюджету	обсяг коштів, що передається з бюджету отг	в т.ч. за рахунок субвенції з держбюджету
отг. Байковецька	2 571,0	1 012,5	68,5	68,5
отг. Білобожницька			1 033,2	1 033,2
отг. Васильковецька	5 934,3	5 899,9	2 581,6	2 581,6
отг. Великогаївська	6 012,8	2 692,8	4 131,1	4 131,1
отг. Гусятинська	7 387,9	7 387,9	5 024,5	5 024,5
отг. Заводська			1 695,0	1 695,0
отг. Золотниківська			4 894,2	4 894,2
отг. Золотопотіцька			4 003,8	4 003,8
отг. Іванівська			2 673,7	2 673,7
отг. Козлівська				
отг. Колиндянська			1 784,1	1 784,1
отг. Колодненська	1 310,2	932,2	1 129,9	1 063,0
отг. Коропецька	42,0		1 350,0	1 350,0
отг. Лопушненська	31,0		976,4	976,4
отг. Мельнице-Подільська				
отг. Микуленецька			4 768,2	4 768,2
отг. Новосільська	70,0		1 169,0	1 169,0
отг. Озернянська			1 910,4	1 910,4
отг. Озерянська			400,0	400,0
отг. Підволочиська	21 235,4	16 605,2	8 723,3	8 723,3
отг. Почаївська			5 591,3	5 591,3
отг. Скала-Подільська	1 976,7	1 976,7	2 800,0	2 800,0
отг. Скалатська	11 526,7	8 943,6	739,4	739,4
отг. Скориківська	3 419,5	2 788,8	1 808,4	1 808,4
отг. Теревовлянська			18 313,1	18 313,1
отг. Шумська	39 802,9	32 661,9	12 701,7	12 701,7
Разом	101 320,4	80 901,5	90 270,7	90 203,8

На сьогодні держава пропонує місцевому самоврядуванню широкий спектр можливостей, преференції, стимули до територіального розвитку. Однак, передача повноважень і ресурсів, а також наділення правом на добровільне об'єднання, потребує також вміння ними раціонально розпорядитись. Тому надзвичайно важливою є робота з боку центральної влади, обласних та районних адміністрацій, фахівців та аналітиків у напрямку поширення ідей реформи, роз'яснення її цілей та організаційних аспектів, аби посадовці органів місцевого самоврядування та громадяни розуміли важливість прийнятих ними рішень саме на сучасному етапі змін.

Література:

1. Конституція України № 254к/96-вр від 28.06.1996 р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-вр від 02.08.2017 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр.
4. Звіт про виконання місцевих бюджетів Тернопільської області станом на 01.01.2017 р.

Мелих Оксана Юріївна

*К.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

КУРСОВА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ВПЛИВУ НА ФІНАНСИ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі функціонування фінансової системи України одним із пріоритетних напрямів є вдосконалення та розвиток фінансів домашніх господарств. Фінансові ресурси домогосподарств відображають якість життя у суспільстві, стан людського розвитку у ньому. Побудова держави добробуту повинна починатись із зростання статків домогосподарств, збільшення їх заощаджень.

Так, видатний український вчений-економіст Сергій Ілліч Юрій у своїй праці «Фінанси домогосподарств: теоретичні підходи до трактування сутності» зазначав, що фінанси домогосподарств виступають перспективним джерелом залучення ресурсів для розвитку економіки країни, а з точки зору формування доходів населення – важливою складовою відтворення людського капіталу [5].

Ураження кризою не може оминати жоден із елементів фінансової системи країни, відтак і фінанси домогосподарств потерпають від змін, які на даний час спостерігаються в українському суспільстві.

Акцентування уваги НБУ лише на стабільності грошової одиниці без чіткої ув'язки із розвитком соціально-економічної сфери призвело до погіршення фінансового стану домогосподарств й поглиблення проблеми бідності.

Як свідчить вітчизняна практика, соціально-економічне становище пересічного українця, що працює і перебуває на пенсії, визначається